

WOUTER HUTSCHENRUYTER SR., 1796-1878*
EEN VEELZIJDIG TOONKUNSTENAAR

DOOR DRS. TILLY JUMELET-VAN DOEVEREN

Een van de belangrijkste personen op muziekgebied in het negentiende-eeuwse Rotterdam was Wouter Hutschenruyter Sr., wiens familienaam vier muzikale generaties omvat. Jammer genoeg is hij in de vergetelheid geraakt. Toch heeft hij grote invloed uitgeoefend op de ontwikkeling van het Rotterdamse muziekleven. De evolutie van elitaire kunst naar kunst voor het volk is geheel aan hem te danken. Hij was bekend bij Liszt¹⁾ en Schumann²⁾, die zich lovend over hem uitlieten. Herman Heijermans Sr., de vader van de bekende toneelschrijver, schreef over hem:

‘Hutschenruyter! Een duivelskunstenaar! Want wat kon en vermocht hij niet? Hij bespeelde zoo wat alle instrumenten. (.....) Ik heb hem op Eruditio, waar hij aanvankelijk eerste hoornist was, solo waldhoorn (zonder pistons) hooren blazen en later solo-alt hooren spelen. Blaas of strijkinstrumenten, ’t was hem egaal. Hij was organist en hij was pianist en hij gaf zangles. (.....) Die kleine man, met zijn groote sprekende oogen, heeft gedurende een reeks van jaren een belangrijke rol gespeeld in onze muziekwereld en al was hij dan geen groot genie, hem mag worden nagegeven, dat hij iemand is geweest van veel kennis en van groote werkkraft³⁾.

Volgens het doopboek van de Oud-Katholieke kerk aan de Slijkvaart te Rotterdam is Wouter Hutschenruyter gedoopt op 28 december 1796. Als zoon van zeer muzikale ouders (zijn vader was organist van de Paradijkskerk in de Lange Torenstraat) begon hij op zevenjarige leeftijd met de vioolstudie. Kort daarna ging hij ook de trompet bespelen, gevolgd door de waldhoorn. Voor dit instrument had hij een bijzondere aanleg: op zijn negende jaar kreeg hij een plaats in de kapel van de stedelijke Schutterij en in het or-

* Dit artikel is gebaseerd op de doctoraalscriptie Muziekwetenschap ‘Leven en werken van Wouter Hutschenruyter Sr. uit Rotterdam’, Rijksuniversiteit Utrecht, juni 1988.

75. *Wouter Hutschenruyter Sr.; steendruk C.W. Mieling naar een portret door Willem Troost (ca. 1845).*

kest van het destijds zeer bloeiende 'Zaturdagsch Concert'. Maar ook op de viool schijnt hij een meester geweest te zijn: toen hij tien jaar was trad hij met dit instrument onder grote bijval reeds in het openbaar op. Hoewel niet met name genoemd, heeft hij vast en zeker meegestreden op de soirées bij de familie Coenen, beschreven door Frans Coenen⁴). Diens grootvader, Louis Coenen, die te Rotterdam een beddenwinkel had, was tegelijk organist van de St. Laurentiuskerk in de Houttuin, stemde piano's, bouwde violen, gaf muzieklessen en speelde als liefhebber mee in het orkest van Eruditio Musica. Zijn muziekpartijtjes, waaraan zijn hele kinderrijke gezin meedeed, waren welhaast de meest bezochte en bekende van alle particuliere muziekkavonden in de stad. Diverse bekende namen komt men tegen in dit interessante boekje, dat zo goed de geest van die tijd weergeeft.

In 1817 komt Hutschenruyters naam voor in het kasboek van de Paradijsskerk: hij ontving f 50,—. Waarschijnlijk was hij zo nu en dan de plaatsvervanger van zijn vader Willem, getuige het volgende verhaal in de 'Schiedamsche Courant' bij het overlijden van Hutschenruyter. Een vriend vertelde over de zeventienjarige Hutschenruyter:

't Was op een Zondag in November 1813. De Corsicaan was bij Leipzig verslagen; de Franschen trokken af; Hogendorp toog aan den arbeid; een gloor van redding brak aan. Doch al stond de vreemde overheerscher op 't heengaan - hij was nog niet weg. Zijn achterhoede toefde nog in de stad, giftig van wrok over de nederlaag der keizerlijke adelaren. Nóg was hij meester, zoo hij wilde - tot alles nog in staat, zoo men hem tergde. Er was dienst in de kerk, en mijn vriend nam voor zijn zieken vader 't bespelen van 't orgel waar. Ik kan niet zeggen over welken tekst er gepreekt werd dien ochtend; ook den leeraar was 't hart vol, al waagde hij 't nog niet te spreken. Maar wat vurige gebeden werden er in stilte opgezonden, om verlossing! ... Men zou huiswaarts keeren. De zegen was uitgesproken. Dáár hief het orgel 't gebruikelijk naspel aan. - - God! Hoe stonden al de heengaanzen stil, als door een stem uit den hoogen teruggeroepen - en ontblootten hunne hoofden, met bevende handen - en zagen elkander aan en zagen op naar 't orgel, met wit op de kaken, met vocht in de oogen, met snikken in de borst! - Wat melodie was dat? en wie durfde ze spelen? ... 't W i l h e l m u s! 't Wilhelmus! in zoo lang niet gehoord! 't Wilhelmus der vaderen! Vrij, vrij - eindelijk weer vrij!⁵).

Moed en energie zijn kenmerkend geweest voor Hutschenruy-

ters lange leven. En dat er voor zoiets moed nodig is, weet iedereen die de bezettingsjaren en onze bevrijding in 1945 heeft meegemaakt.

Pas in 1840 wordt hij genoemd als organist. Vanaf dat jaar tot en met 1858 verdiende hij f 220,— per jaar. En wat was zijn 'salaris' als hoornist? Zegge en schrijve: f 6,— voor een Concert en f 6,— voor een Concert en Bal met het orkest van C. Mühlensfeldt in 1827⁶).

Behalve deze verdiensten kreeg hij in de loop van de tijd nog diverse andere bronnen van inkomsten: als kapelmeester bij de Schutterij, als leraar en als dirigent van diverse muziekverenigingen.

Veel gegevens zijn te vinden in een album met meer dan driehonderd bladzijden, dat Hutschenruyter heeft nagelaten⁷). Het bevat een grote verzameling brieven, advertenties, programma's en concertverslagen. Het verhaal, dat zijn kleinzoon Wouter Hutschenruyter Jr. hierover schreef is interessant genoeg om, althans het begin ervan, hier letterlijk over te nemen:

'Wanneer mijn grootvader mij, toen ik een kleine jongen was, een groot genoeg wilde doen, dan nam hij mij mee naar zijn kamer en haalde voor den dag wat hij noemde, zijn Album. 't Was een bovenmatig dik boek; de bladen waren van stevig geel carton, en aan beide zijden beplakt met documenten van verschillenden aard, maar allen hadden betrekking op 's mans kunstenaarsloopbaan. De meeste waarde scheen hij te hechten aan de talrijke brieven van meer, minder of in 't geheel niet beroemde personen, en aan de vele Diploma's van verschillende muzikale instellingen die hem eerelid gemaakt hadden; wat verder in 't Album stond werd maar vluchtig doorbladerd.

Daardoor werd bij mij de indruk gevestigd dat al die oude papertjes van geen waarde waren, en gaf ik mij - nadat het Album in mijn bezit gekomen was - geene moeite ze nader in te zien.

Maar, op zekeren dag, nadat het dikke boek in een vergeten hoek van mijn muziekkast, meer dan tien jaar gelegen had, be kroop mij de lust de oude herinneringen nog eens op te frisschen. Ik doorzocht nauwkeurig het geheele boek, en vond juist in die bladen die ik als geheel waardeloos en onbetekenend beschouwde, eene ware verrassing.

Het was eene zeldzaam groote verzameling van programma's, advertentiën en concertverslagen van 1814 af, in nauwkeurig chronologische volgorde opgeplakt, die een bijzonder duidelijk beeld ga-

ven van het toenmalig muziekleven te Rotterdam⁸).

Het Album begint met een Register. Hieruit en ook uit de gaten in het boek blijkt, dat er belangrijke papieren verdwenen zijn. Op pagina 13 zou zich een catalogus moeten bevinden 'der gearrangeerde of gecomponeerde werken' en op pagina 27 een 'Catalogus der gecomponeerde of gearrangeerde werken voor de dienst van het Corps Muzikanten der Dienst: Schutterij'. Ook diverse belangrijke autografen ontbreken, o.a. van Louis Spohr, Clara Schumann-Wieck en Henri Vieuxtemps. Maar wie belangstelling heeft voor geschiedenis kan met het lezen van Hutschenruyters herinneringen aan o.a. de Schutterij zijn hart ophalen. Zeer minutieus heeft hij alle gebeurtenissen, waarbij de Schutterij acte de présence moest geven, opgetekend.

Wat was eigenlijk de betekenis van de Schutterij? Hutschenruyter Jr. schreef er nogal denigrerend over:

'De Schutterij was een "burgerwacht", een namaak-leger; een vleeschgeworden parodie, zoo overgenomen uit een operette van Offenbach⁹).

Zoals in ieder leger zullen er wel operette-figuren bij geweest zijn, maar toch is dit maar de halve waarheid. Als er een oproer uitbrak in de stad, dan moesten zij dat de kop indrukken; het kon er dan hard aan toe gaan¹⁰). De burgerwacht was verplicht voor mannelijke personen van 25-35 jaar. Er waren twee groepen: een grote groep, die de geweerdragers omvatte en een kleine, die als hoogste ideaal had: het behalen van de officiersrang.

De musici, die de kapel vormden, hielden niet erg van de Schutterij: een toonkunstenaar heeft wel andere idealen dan op straat te moeten lopen blazen, te midden van een opdringende volksmenigte.

De Rotterdamse Schutterij had twee muziekkorpsen: de terecht beroemde *stafmuziek* onder leiding van Hutschenruyter en later van zijn zoon Willem Jacob, en de *hoornblazers*, eveneens een volledige harmonie-kapel.

Het gezelschap hoornblazers was samengesteld uit dilettanten die geen zin hadden om dienstdoend schutter te worden. Volgens Hutschenruyter Jr. waren de heren specialisten in het vals blazen¹¹). Maar ook de toonkunstenaars van de stafmuziek waren in het dagelijks leven geen full-time musici; de meesten beschouwden hun muzikale taak als bijzaak, als een middel om hun matig inkomen te verhogen. Zij hadden daarnaast een tweede werkkring, die zij als hoofdzaak beschouwden. In het Stamboek van het Regi-

ment Dienstdoende Schutterij staan diverse beroepen vermeld, o.a. kantoorbediende, messenmaker, draayer, distillateur, kledermaker, wijnkoper, stukadoor, zilversmit, schoenmaker, koopman en drogist¹²).

De 'Herinneringen' van Hutschenruyter aan zijn tijd bij de Schutterij beginnen in 1804 of 1805 (dus als acht- of negenjarige):

'Bij hetzelfde in dienst gesteld als triangelist. (...) Eerste dienst gedaan des avonds bij het opleiden der wacht hetgeen drie maal in de week met toortslicht en met muziek van de Beurs na het Oude Stadhuis geschiede'¹³).

Op 10 juli 1806 loopt hij mee in de Parade bij gelegenheid van het proclameren van Louis Napoleon, broer van Napoleon I, tot Koning van Holland en op 20 juli bij de 'Doortogt van Louis Napoleon door Rotterdam naar 's Gravenhage'.

In 1807 vindt er een reorganisatie van de Schutterij plaats, hetgeen in de loop van de 19de eeuw nog diverse malen zal gebeuren. Hutschenruyter noteert hierover:

'Reorganisatie der Schutterij. Kommandant benoemd den Heer de Monchij. Den naderhand als Pauker zoo beroemde Dilettant S. de Monchij was toen staftamboer van dezelve'¹⁴). Voor Salomon de Monchy zou Hutschenruyter in 1820 zijn *Koncert voor acht pauken* schrijven.

In 1808 wordt Hutschenruyter als 'roffeltrommist' aangesteld en in 1809 wordt hij bevorderd tot eerste trompettist.

De 'gewapende Burgermagt' wordt in augustus 1810 ontbonden; 'Het Corps Muzikanten bij de opterigten Nationale Garde aangebleven. (Zijnde Holland bij het Fransche Keizerrijk ingelijfd.)'¹⁵). Men vond het kennelijk vanzelfsprekend om gewoon door te gaan met musiceren, al was het nu voor de vijand.

Op vijftienjarige leeftijd wordt Hutschenruyter instructeur van de Cornets. Het valt dus aan te nemen, dat hij toen al een zeker overwicht bezat. De intocht van Napoleon I in 1811 loopt, wat de muziek betreft, op een teleurstelling uit:

'des avonds eene Serenade moetende brengen was de muziek nauwelijks begonnen of een adjudant kwam met de order *Retirez vous avec votre musique*'¹⁶).

Het werd dus niet erg op prijs gesteld of ... was de muziek misschien zo slecht? Voor de 'Verklaring van Neerlands Onafhankelijkheid' arrangeerde Hutschenruyter 'op verzoek van den Colonel Reepmaker in den nacht van 14-15 (november 1813) *Het Wilhelmuslied voor trompetten*'¹⁷).

Dat hij nog wel iets anders kon dan muziek maken, valt te lezen in zijn volgende aantekening:

‘Aangesteld als Ordonnans bij de Generaal Majoor Baron Sweerts de Landas. Met den Adjudant Harst naar Ouwerkerk gedetacheerd om vrijwillige Cavalleristen aantewerven en om aldaar aangekochte Paarden in ontvangst te nemen’¹⁸).

Waar een muzikant al niet goed voor is.

De Nationale Garde wordt in december 1813 Oranje Garde; het Corps Muzikanten blijft vrijwillig in dienst (zonder vergoeding) en als zodanig heeft men ‘dienst gedaan bij de intogt van Z.K. Hoogheid den Prins van Oranje’, waarna Hutschenruyter op eerste Kerstdag van dat jaar wordt aangesteld als eerste hoornist.

De intocht van Z.K.H. de Souvereine Vorst in Rotterdam vond plaats op 29 juli 1814, waarvoor ’s avonds een serenade werd gebracht bij het Gemeenlandshuis.

De proclamatie van de Souvereine Vorst tot Koning der Nederlanden (op 16 maart 1815) ging gepaard met een grote Parade op 18 maart. De Rotterdamsche Courant d.d. 21 maart 1815 schrijft hierover:

‘Reeds bij het aanbreken van dezen dag, zag men overal eene groote meenigte Vlaggen wapperen, en andere toebereidselen maken, om het algemeene Nationale Feest met allen luister te vieren. Ten twaalf uren werd van het Raadhuis dezer Stad, onder Trompetgeschal en onder het Muziek der Schutterij, door een der Stads-Secretarissen, den Volke de Proclamatie voorgelezen, bij welke onze geliefde Souverein de Kroon der Nederlanden aanvaard; waarna zich Heeren Burgemeesters in staatsie, begeleid door een detachement Schutters, naar de Grootemarkt begaven, alwaar de geheele Rotterdamsche Schutterij onder de wapenen was en paradeerde’.

Natuurlijk moest de overwinning bij Waterloo ook groot-scheeps gevierd worden. Dit gebeurde op 20 juni 1815: ‘Groote Parade ter viering der Overwinning bij Waterloo op 15, 16, 17 en 18 Junij, des namiddags de Muziek der Schutterij in vaartuigen, door de Havens’. Met de voor Hutschenruyter belangrijke toevoeging: ‘Onder mijne leiding bij voortdurende ongesteldheid van den Kapelmeester’¹⁹). Zijn benoeming tot Onder Kapelmeester volgde in januari 1817, waarna hij in 1822 aangesteld werd als Kapelmeester.

De Koninklijke verjaardagen werden steeds met veel plechtigheid en feestelijkheden gevierd: ’s morgens in de kerken der ver-

schillende gemeenten, 's middags met grote parades en 's avonds met concerten door o.a. de Schutterij, zoals b.v. op 24 augustus 1824: 'Des avonds gaf het fraaije corps Muzikanten der schutterij een concert op de Maas, hetgeen eene talrijke menigte wandelaren in de Boompjes had uitgelokt; ook werden er van het begin van den avond tot in den nacht buitengewone Vauxhall's gehouden'²⁰).

In verband met de Belgische opstand in 1831 vertrokken diverse malen compagnieën van de mobiele Schutterij naar Breda om van daar door te trekken naar België; dit alles onder begeleiding van de muziek der Schutterij. Huytschenruyter zelf wordt 'Na Breda geroepen tot het geven van inlichting aan de Generaals Van Geen, Favauge etc. tot het veranderen van de Seinen. Twee Corpsen Plattelands Schutterij, ook de Rotterdamsche Hoornblazers geïnstrueerd (drie weken aldaar gebleven.)'²¹).

In 1841 vindt de intocht plaats van Z.M. Koning Willem II. Bij die gelegenheid biedt Hutschenruyter aan Zijne Majesteit de opdracht aan van een nieuwe, door hem gecomponeerde ouverture, welke opdracht door Z.M. allerminzaamst werd aangenomen. Bovendien trok het corps de algemene opmerkzaamheid tot zich, zowel door de goede uitvoering als door de nette tenue.

Een Groot Militair Concert vond plaats op 10 februari 1846 'ter viering van mijne 25-jarige dienst als Kapelmeester'. Een journalist van de Rotterdamsche Courant schrijft lovende woorden:

'Gedurende vijf en twintig jaren dat de heer Hutschenruyter aan het hoofd van dit corps stond, besteedde hij alle mogelijke zorg en vlijt aan deszelfs instandhouding en verbetering. Over het geheel is de harmonie (dat belangrijke deel der toonkunst) veel, zeer veel aan den kapelmeester der schutterij verplicht; en mogt Rotterdam den welverdienden roem hebben van een der beste harmonie-gezelschappen van ons Land te bezitten, voorzeker komt hem een groot deel van dien roem toe'²²).

Rotterdamse hoogtepunten waren de wedstrijden, georganiseerd door de Koninklijke Nederlandsche Yachtclub, waarbij diverse keren door het corps muzikanten van de Schutterij 'geassisteed' werd:

'Reeds vroegtijdig verlieten duizenden hunne woningen, om zich naar de kaaien en hoofden langs de Maas te begeven, of lieten zich naar de overzijde dier rivier overbrengen, om van daar, te midden der schoone natuur (! TJ) het levendig en schilderachtig gezicht van den wedstrijd te genieten'²³).

76. Wouter Hutschenruyter Sr. als kapelmeester der Schutterij; tekening W.P. van Geldorp (1865).

De koninklijke gasten werden begroet met het spelen der volksliederen door het corps muzikanten der schutterij, dat geplaatst was op een voor de tribune opgeslagen orkest (podium). De muziek werd onmiddellijk herhaald door de hoornmuziek der jagers, aan de overkant van de Maas op een soortgelijk orkest geplaatst.

Een zeer belangrijk feit voor Rotterdam vond plaats in 1847: de opening van 'den Hollandschen Spoorweg'. Hierdoor werd Rotterdam met Amsterdam verbonden:

'De feestdich, in de groote zaal aangerigt, wier wedergade de Amsterdamsche Courant te regt zegt dat welligt in ons Vaderland niet wordt gevonden, bood de keur der heerlijkste spijzen en wijnen aan, die met de meeste orde werden toegediend, en de fraaije en smaakvolle decoratie dier zaal, volgens de ordonnantie van den heer B. van de Laar, gewoon decoratie-schilder van het tooneel der societeit Harmonie, daargesteld, bekoorde aller oogen, gelijk aller oor door de voortreffelijke muziek gestreeld werd, welke het muzikkorps der stedelijke schutterij bij afwisseling aanhief'²⁴).

In het jaar 1849 overleed Koning Willem II. Hutschenruyter moest nu met zijn corps aantreden voor de derde koning in successie: Koning Willem III.

Een bijzonder jubileum vierde Hutschenruyter in 1857: 'Feestviering van mijne 50 jarige Betrekkingen bij de Rott^e Schutterij'. Deze datum klopt niet, daar hij zijn herinneringen aan zijn betrekking bij de Schutterij begint met '1804 of 1805'. Het feest werd op 30 april gevierd met een groot militair concert in de met smaak versierde grote zaal van de sociëteit Harmonie. Bij die gelegenheid werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van de Eikenkroon, nadat hij in 1852 al onderscheiden was met een ereteken tot beloning van eervolle langdurige werkelijke dienst bij de Schutterij.

Een recensent van het tijdschrift Caecilia schreef: 'Rotterdam heeft aan hem op het Kunstgebied veel te danken, wat niet altijd zoo voldoende werd ingezien of erkend'²⁵).

De laatste bladzijde van zijn Herinneringen komt in zicht en het zal hem wel zwaar gevallen zijn om deze in te vullen.

September 1864: 'Verzoek om ontslag ingeleverd van mijne betrekking, van 40 jarige vervulling als Kapelmeester der Rott^e Dienstd. Schutterij en 60 jarige dienst bij die Schutterij'.

Zo kwam een einde aan een zeer belangrijke periode van zijn leven.

Wat was nu de betekenis van de schutterij-muziek voor de Rot-

77. *Wouter Hutschenruyter Sr.; litho A.J. Ehnle naar een daguerreotype van P. Wotke (ca. 1854).*

terdamse bevolking en voor de symfonische muziek? Het is duidelijk, dat het gewone volk zich het bezoeken van symfonische concerten niet kon veroorloven. Door het populair maken van veel bekende muziekwerken, waaronder vooral opera's, kwamen de gewone man en vrouw ook met deze muziek in aanraking en zij leerden die waarderen. Een belangrijk punt hierbij was, dat de schutterij-concerten 's zomers in de open lucht plaats vonden. Men hoefde geen entree te betalen, iedereen kon er van genieten. Toen later de drempels tot de symfonische muziek door allerlei omstandigheden lager werden, was de stap naar de concertzaal minder groot. Zo heeft Hutschenruyter door middel van de militaire muziek een deel van zijn ideaal kunnen verwezenlijken: de muziek bereikbaar maken voor het gewone volk. Ook zijn eigen composities hebben hiertoe bijgedragen.

Op compositiegebied was hij bijna volledig autodidact. Het was in die tijd vrijwel onmogelijk om goed theorie-onderricht te krijgen. Toen in de twintiger jaren musici als Kiesewetter, Hummel en Romberg naar Rotterdam kwamen voor het geven van concerten, heeft Hutschenruyter geprobeerd deze leemte alsnog wat op te vullen door lessen bij deze 'grootheden' te volgen. Hij moest hier veel geld voor op tafel leggen: voor elk lesuur een gouden dukaat. Maar onder de stelselmatige leiding van die ervaren meesters bracht hij het tot een aanzienlijke hoogte.

Wat voor soort composities vloeiden er uit zijn pen? Ik geloof niet, dat er veel gebieden zijn, waarop hij zich niet begeven heeft: cantates, concerten, liederen, militaire muziek, missen, ouvertures, symfonieën en zelfs een opera: *Le Roi de Bohème*.

Bij het uizoecken van diverse composities kwam ik op een totaal van vijf cantates. De eerste heeft de titel *Lof der Schilderkunst* meegekregen. Vanwaar die naam? Heel eenvoudig: het werk diende ter inwijding van het lokaal der Vereenigde Schilderkundige Genootschappen 'Arti Sacrum' en 'Hierdoor tot Hooger'. De uitvoering vond plaats op 4 oktober 1838. Maar ... op het manuscript staat als jaartal 1826, met als omschrijving: *Cantate ter feestviering van de vereeniging der beide Schilderkunstige Maatschappij(en) te Rotterdam*. Daar het onderwerp, de schilderkunst, hetzelfde bleef, was de cantate gemakkelijk weer te gebruiken. Naar aanleiding van de *Cantate van Tollens* schreef dr. Wap zijn biografisch artikel over Hutschenruyter in het tijdschrift *Astrea* onder de rubriek 'Biographien van beroemde tijd- en landgenooten'²⁶). Hutschenruyter hoorde dus bij de beroemdheden van zijn tijd. Als

lid van de Vrijmetselaarsloge 'Frédéric Royal' te Rotterdam leverde hij een muzikale bijdrage in de vorm van twee feest-cantates. De eerste stamt uit 1856; op het manuscript staat: *Cantate bij het 25 Jarig jubilé van Prins Frederik der Nederlanden als Grootmeester-Nationaal*, uiteraard voor mannenstemmen, met orgel en orkest en op een gedicht van Jacob van Lennep (1802-1868). Maar hier vergist Hutschenruyter zich weer: het betrof nl. het 40-jarig Grootmeesterschap. Tevens werd bij die gelegenheid het 100-jarig bestaan van 'Het Grootoosten der Nederlanden' herdacht. De tweede *Feestcantate* werd gecomponeerd *bij het 100-jarig bestaan der Loge De Drie Kolommen in Rotterdam* en de inwijding van haar nieuwe tempelgebouw (1867). De vijfde *Cantate* van Hutschenruyter werd uitgevoerd *ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen te Delft* in 1834.

Een van zijn vijf hoornconcerten (het *Hoornconcert in Es opus 2*) werd in mei 1988 gespeeld in een Kurhausconcert. Het is een zeer melodieus en vooral virtuoos werk.

Het liedgenre mag niet onbesproken blijven, omdat zich daarbij één der toppers van die tijd bevindt: *Het Breistertje*, op woorden van Nicolaas Beets. Het lied is zelfs met Duitse tekst verschenen: 'Die Strickerin, Frau Professor Selma Nicklass-Kempner gewidmet und mit besonderer Vorliebe und mit grossem Erfolg in ihren Concerten gesungen, und hat in der holländischen Ausgabe bereits die elfte Auflage erlebt'. Een ander geliefd lied was *Het Land der Zaligen* op tekst van J.P. Heye, veelvuldig gezongen door Hutschenruyters dochter Helena Margaretha (1831-1859), die concertzangeres was.

Hutschenruyters liefde voor het Koningshuis kwam op diverse manieren tot uiting. Bij het doorbladeren van het mooie goud-op-snee jaarboekje Dorcas uit 1853 in de Gemeentebibliotheek van Rotterdam, dat uitgegeven werd 'ten voordeele van een 15-tal weldadige inrigtingen', kwam ik een verrassing tegen: een dichtgevozen blad muziek, dat een *Lied der Koningin* van W. Hutschenruyter bleek te bevatten, gedicht door de redacteur W.J. Hofdijk.

Als zangleraar bij Toonkunst heeft hij ook de kinderkoren verrijkt met liedjes. In zijn ruim vijftigjarige lespraktijk heeft hij heel wat leerlingen de liefde voor muziek bijgebracht.

Bij de partituur van de *Missa Tribus Vocibus Virilibus in Festa Sancti Laurentii*, in de Toonkunst-Bibliotheek te Amsterdam, vond ik de volgende brief, één van de zeer weinige exemplaren die

ik heb kunnen opsporen van Hutschenruyter zelf. Hij is gericht aan de WelEdele Heer Alberding(k) Thym (1820-1889) te Amsterdam, met op de envelop de aanduiding: met een rolletje Muzyk. Waarom er muziek bijgevoegd werd, begrijpt men na lezing van de brief d.d. 21 juni 1857:

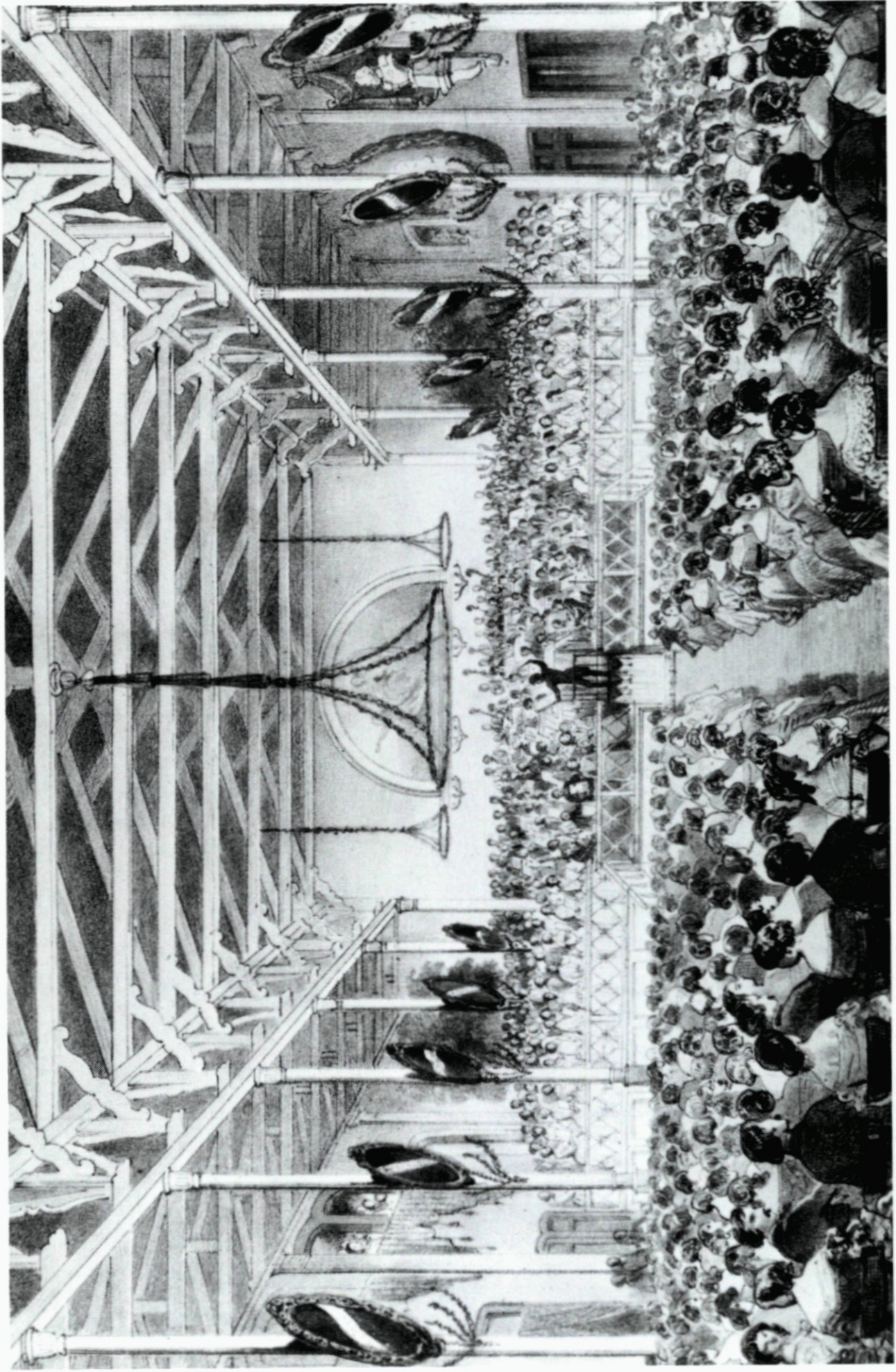
‘Tot mijn leedwezen ben ik gewaar geworden dat ik tegen mijn wil grove en zinstorende fouten tegen de geconsacreerde Liturgie heb gemaakt in mijn 3e Missa, ik kon mij beroepen op illustre voorbeelden, maar fouten blijven fouten, en ik ben erkentelijk aan de gene die zij mij door ze aantewijzen in de gelegenheid gesteld heeft ze te verbeteren nevensgaand verbeterd exemplaar gelijk aan alle die ik heb kunnen magtig worden verzoek ik UE in plaats van het toegezonden te willen ruilen en het eerste aan mij te willen terugzenden. Moge UE (C) de verslaggevers van mijn werk in de Tijd bekend zijn zal UE mij bijzonder verplichten hem van het bovenstaande Kennen medetedeelen’.

Hij ondertekent als Kapelmeester (!) van Het R.C. Kerkchoor van de Parochie van den H. Dominicus.

Ouvertures waren een geliefde muziekvorm in die tijd. Vaak stonden er wel drie op het programma van één concert. Hutschenruyter leverde zijn aandeel door diverse ouvertures te componeren. Eén van de meest bekende was de *Feestouverture*, gecomponeerd voor het grote muziekfeest te Rotterdam ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst in 1854. Het werd een groot nationaal feest; duizenden mensen stroomden toe, uit binnen- en buitenland. Men wist met welke reuzenstappen Rotterdam zich ontwikkelde, niet alleen in materieel opzicht, maar ook in alles, wat kunst en beschaving aanging. Aldus de aankondiging in de extra bijlage van de Nieuwe Rotterdamsche Courant in juli 1854. Er waren ruime geldelijke middelen beschikbaar gesteld, zowel door Toonkunst zelf, als door de Stedelijke Regering van Rotterdam en door particuliere kunstminnaars. Een speciaal kolossaal gebouw van hout en ijzer was er voor opgetrokken aan het Nieuwe Werk (ter plaatse van de huidige Parklaan), waarin, behalve voor het uitvoerend personeel van 800 man, ook nog plaats was voor 4000 toehoorders. Diverse internationale grootheden waren aanwezig, onder wie Listzt, Meyerbeer, Marschner, Anton Rubinstein, Hiller e.a. Verder waren er nog een tentoonstelling van schilder-, graveer- en beeldhouwwerken en diverse volksvermaken. De hele stad was in feeststemming. Hutschenruyter genoot de eer het feest met zijn Overture te mogen

78. Het feestgebouw dat in 1854 t.g. v. het 25-jarig bestaan van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst werd gebouwd aan het Nieuwe Werk.

79. Interieur van het feestgebouw aan het Nieuwe Werk tijdens een concert, juli 1854.

openen. De krant schreef erover:

‘Het geheel is een magistraal werk, bijzonder ook door de instrumentatie uitblinkende, en overtreft in denkbeeld, stijl en bewerking, de vroegere stukken door ons van dien componist gehoord. Aangenaam was het ons bij de repetitie te zien, dat de geniale Liszt en de Russische virtuoos Rubinstein de partituur voor zich hadden, die met gespannen aandacht en bewijzen van hooge goedkeuring volgden en na den afloop, naar wij vernemen, den componist hunne bijzondere goedkeuring te kennen gaven’²⁷).

In 1976 is de ouverture van zijn *Declamatorium Iwan en Pauleska* uitgevoerd door het Rotterdams Philharmonisch Orkest onder leiding van Edo de Waart. De recensie van Alex van Amerongen luidde:

‘De Overture van Hutschenruyter heeft het publiek verrast met haar knappe constructie en smaakvolle hantering van een voor die tijd grote bezetting. Het stuk doet voor de minder geniale ouvertures van Weber, Mendelssohn en Schumann niet onder’²⁸).

Voor zover mij bekend zijn er vier symfonieën van zijn hand verschenen, de militaire symfonie *La Bataille de Waterloo* meegeteld. Twee ervan werden bekroond met een premie van 25 gouden dukaten door de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst. Zijn *Symphonie Triomphale* uit 1854 droeg hij op aan Z.M. de Koning der Belgen. Op 27 december 1860 ontvangt ‘Monsieur W. Hutschenruyter, Directeur de Musique à Rotterdam’, van L’Intendant de la Liste Civile het heuglijke bericht, dat het Z.M. behaagd heeft Hutschenruyter ‘la médaille en or, à l’effigie Royale, que je vous adresse aujourd’hui par le Chemin de fer’, toe te kennen. Het ‘toonwerk’ zou eerstdaags te Brussel worden uitgevoerd²⁹).

Rest mij nog iets te vertellen over zijn enige opera *Le Roi de Bohème*. Onder grote bijval werd het werk in concert-vorm uitgevoerd op 27 januari 1852. J.J.F. Wap:

‘De hulde zal onvergankelijk worden, als men weet, dat dit waarlijk grootsche meesterwerk door den geachten Toondichter vervaardigd werd in zes-en-negentig achtereenvolgende nachten, van tien tot drie ure: als zijnde dit toch het éénige middel, om, zonder zijn huisgezin te benadeelen, nog eenigermate den tijd te kunnen vinden, die er noodwendig vereischt was, teneinde zulk eene taak te volvoeren... Zulk pogen, ja, is groot in ’t roemvol worstelperk!’³⁰).

Een recensent van Kunsten en Wetenschappen van de Nieuwe

Rotterdamsche Courant meende soms bijna de uitvoering van een oratorium van een der meest gerenommeerde toonzetters bij te wonen, en dat, zo schrijft hij, zonder enige opleiding in Duitsland, Frankrijk of Italië³¹).

En hoe reageerde het publiek? Zéér enthousiast: de geestdrift steeg ten top; Hutschenruyter kreeg een lauwerkrans op het hoofd gedrukt en er waren velen in de zaal, die even getroffen waren als de bekroonde componist zich geschokt en tot tranen toe bewogen gevoelde. Bij het slot kreeg hij een daverend 'applaudissement', vermengd met honderden bravo-kreten. Na afloop brachten veel dilettanten hem een serenade welke hem aangenaam op het middernachtelijk uur verraste³²). Het lijkt op ons enthousiasme na een optreden van Horowitz of zou men vroeger minder verwend en sneller ontroerd geweest zijn?

Hoe was het muzikleven in Rotterdam na de eeuwwisseling? In 1804 was er een nieuwe concertzaal gebouwd op de plaats van de oude zaal in de Bierstraat. De 'Groote Concertzaal' had een ruimte van 17 bij 9 meter. Behalve voor het orkest van zestig man, was er nog plaats voor ongeveer tweehonderd personen. De concerten werden in hoofdzaak bezocht door de elite van de stad. De gezeten burgerij kwam er nog niet aan te pas en de gewone burgers wisten waarschijnlijk van het bestaan van de concertzaal niets af. Wekelijks werd er een concert gegeven, op zaterdagavond. Arthur Schopenhauer (1788-1860) schreef er over in zijn reisdagboeken uit de jaren 1803-1804:

'Ehe wir von Rotterdam scheiden, müssen wir noch eines recht hübschen Liebhaber-Conzerts gedenken, welchen wir in einem artigen, durch Subscription dazu erbauten, sehr schön erleuchteten Saale beiwohnten... Es war bey weitem das vollkommenste, was ich je von der Art gehört habe. Das Orchester sehr zahlreich und vollständig; und alle die sich hören lieszen lieferten etwas vollkommenes und schönes'³³).

Dan waren er de concerten die gegeven werden door buitenlandse musici en door landelijke en plaatselijke grootheden. Ook muziekavondjes aan huis waren zeer geliefd. Het is misschien wel interessant om eens te lezen, wat er in het tijdschrift *Amphion* wordt geschreven over Rotterdam in de 'muzikale wereld' van die tijd:

'Daar er, voor zoo verre Referent bekend is, nog nimmer over deze, in de muzikale wereld niet onaanzienlijke stad, eenig gewag is gemaakt; zoo beschouwt hij het als eenen aangenaamen pligt, een volledig bericht van al het geen er in deze kunst alhier omgaat, op

Programma
DER
UITVOERING

VAN EEN

GROOT DRAMATISCH WERK,

VOOR SOLOSTEMMEN, KOOR EN ORKEST.

(De Musijk voor de Opera: Le Roi de Bohême).

Gecomponeerd door W. HUTSCHENRUYTER.

Op Dingsdag 27 Januarij 1852,

IN DE

GROOTE ZAAL der SOCIETEIT HARMONIE.

SOLISTEN:

MEVROUW JULIAN VAN GELDER, *Sopraan.* — De heeren: J. A. TUIJN, *Tenor*; ZWEERS, *Baryton* en CRAEYVANGER, *Bas.*

1ste deel.

1. Ouverture en Koor.	5. Scène en Air (Baryton.)
2. Récit. Ballade (Baryton) en Koor.	6. Choeur de Buveurs.
3. Récit. (Baryton) en Koor	7. Scène-Koor Quator. Récit. en Koor.
4. Scène Cavatine en Rondo. (Tenor.)	8. Romance. (Tenor.)
5. Récit. en Air. (Bas)	9. Grootte Scène en Duo. (Tenor en Bas.)
6. Scène, Récit. (Sopraan) en Duo (Sopraan en Bas)	10. Koor en Aria (Sopraan.)
7. Aria met Koor. (Sopraan.)	11. Finale Scène. (Sopraan en Tenor) Récit en Koor.
8. Marche, Dialogue en Duo. (Tenor en Bas)	
9. Récit. en Romance. (Tenor.)	
10. Koor van Soldaten.	
11. Finale. Koor-Dialogue, Duo, (Tenor en Bas) Koor.	

2de deel.

1. Introductie.	1. Koor.
2. Récit. en Ballade. (Tenor.)	2. Romance. (Sopraan)
3. Solo (Tenor) en Duo (Tenor en Bas.)	3. Récit. en Koor.
4. Koor.	4. Récit en Koor. (Tenor.)
	5. Scène en Trio. (Tenor, Baryton en Bas.)
	6. Duo. (Tenor en Sopraan.)
	7. Intermezzo (Orkest)
	8. Grootte Scène. (Sopraan en Koor.)
	9. Slot-Koor.

Aanvang des avonds ten 7 ure. — Pauze tusschen het 2e en 3e deel.

80. Programma van de uitvoering in concert-vorm van Hutschenruyters opera *Le Roi de Bohême* op 27 januari 1852.

te stellen, in de hoop dat aan hetzelfde in het alhier greetiglijk gezochte tijdschrift "Amphion", eene plaats zal worden verleend. Het concert is de verzameling van al wat goed in deze stad te bekomen is, en ik kan niet nalaten hier openbare hulde te doen aan den ijver der commissarissen om aan het concert luister bij te zetten, zoo wel door eene verstandige keuze der uit te voeren stukken, als door de verzameling van een uitgelezen publiek tot ondersteuning der kunst. De Symphonien en andere ensemble-stukken, worden met de meest mogelijke zorg des morgens vóór iederen concertavond gerepeteerd, en door een orkest van ruim 60 personen, goed uitgevoerd, hetwelk te meer te prijzen is, daar het orkest voor het grootste gedeelte uit liefhebbers zamengesteld is'³⁴).

Zoals ik al eerder schreef, was het streven van Hutschenruyter er op gericht om meer mensen naar de concertzaal te krijgen. Al op 28-jarige leeftijd probeerde hij dit ideaal te verwezenlijken door goedkope en populaire concerten te gaan geven in de zaal van het Nut in de Oppert, een minder deftige buurt dan de Bierstraat, waar tot nu toe de concerten werden gegeven. Hij wilde hiermee de belangstelling trekken van de gegoede burgerij. De concerten, gegeven door beroepsmusici, liepen uitstekend. Later werden dit de Eruditio Musica-concerten, waarvan hij tot 1865 de eerste man zou blijven. Brons en Immig bewijzen in hun Geschiedenis der Muziek, dat Eruditio in hoog aanzien stond. Zij schrijven:

'Eruditio staat met de Haagsche Diligentia-concerten, de Utrechtsche stadsconcerten, de, helaas ondergegane Felix Meritis-concerten te Amsterdam, sedert jaren aan het hoofd der muzikale beweging in Nederland en geeft onzen landgenooten de gelegenheid kennis te maken met de eerste kunstenaars van binnen- en buitenland en hunnen "Leistungen"'³⁵).

Het jaar 1850 was een belangrijk jaar voor Hutschenruyter: hij vierde toen 'de vijf en twintig jarige waarneming van zijne Betrekking als Orchest-Directeur te dezer Stede', zoals het programma vermeldde, dat bestond uit twaalf onderdelen. Het concert begon om half zeven, wegens de uitgebreidheid van het programma. Er werden drie werken van Hutschenruyter zelf uitgevoerd: twee ouvertures en zijn tweede symfonie³⁶). Het tijdschrift Caecilia droeg bij aan de feestvreugde door te schrijven, dat Hutschenruyter voor de kunst van hoog belang was en dat zijn talentvolle en ijverige directie veel heeft bijgedragen aan de vrij grote hoogte van muzikale ontwikkeling te Rotterdam, al werden de belangeloosheid en de bereidwilligheid, waarmee hij de kunst steeds ten dienste stond,

vaak op harde proeven gesteld³⁷).

Dan komt het seizoen 1853/54: het seizoen van het bezoek aan Rotterdam van de familie Schumann. Robert schreef hierover in zijn reisdagboek:

‘Donnerstag d. 1 Dezember: Früh um 8 Uhr mit Verhulst nach Rotterdam. Wunderschönes Wetter immer. Um 11½ Uhr Probe im Nutssaal. Der Saal nicht sehr elegant aber wohlklingend. Sehr trefflich und mit grosser Theilnahme spielendes Orchester. Herr Musikdirektor Hutschenruyter. (...) Abends Konzert. Die Overture op. 124 von Beethoven sehr kräftig vom Orchester gespielt; das Publikum viel enthusiastischer als im Haag. Vortreffliche Ausführung meiner Kompositionen. Ein ausgezeichnete Hornbläser, Sohn des Musikdirektors Hutschenruyter’³⁸).

De directie van Eruditio Musica had niet voor een beter begin van de concertenreeks kunnen zorgen dan met dit programma. De hoge verwachtingen werden nog verre overtroffen. De Rotterdamse Courant roemt Clara Schumann als de grootste kunstenaress onzer eeuw en noemt Robert Schumann de grootste der levende componisten³⁹). Na afloop van het concert verenigden zich bijna tweehonderd zangers in de Concertzaal in de Bierstraat. Zij gingen om elf uur, door harmoniemuziek en fakkels begeleid, naar het ‘New Bath Hotel’ op de Boompjes, waar de grote genieën die nacht zouden logeren. Daar werd hen een feestelijke serenade gebracht.

‘Een parel te meer in zijne kunstenaars-kroon’: dat was het feest bij het 25-jarig bestaan van de Concertvereniging Eruditio Musica. Het eerste concert vond plaats op 12 januari 1829, dus ... het jubileum werd een jaar te laat gevierd, namelijk op 18 januari 1855. Het feest was er echter niet minder om. De beste solisten werden uitgenodigd om het feest luister bij te zetten; niemand minder dan Clara Schumann-Wieck, de ‘volmaakte viool-virtuoos’ Henri Vieuxtemps en de voor ons wat minder beroemde mevrouw H. Saloman-Nissen als zangeres. Met genoegen constateert een recensent, dat Eruditio Musica een hernieuwde bloei doormaakt met voortreffelijke uitvoeringen van de mooiste instrumentale werken. Veel van de beste nieuwere composities en daaronder ook de uitnemendste Nederlandse composities werden hier, vaak voor het eerst, uitgevoerd. Diverse beroemde kunstenaars traden geregeld op met het orkest en ook nu weer zag de heer W. Hutschenruyter zijn moeitevolle arbeid van voorbereidende studies, repetities en uitvoering ten volle bekroond⁴⁰).

In datzelfde jaar, 1855, was het eindelijk aan het Rotterdamse publiek gegeven om de wereldberoemde ‘Zweedse nachtegaal’ Jenny Lind (1820-1887) te horen. Hoewel in de Grote Zaal van de Sociëteit Harmonie geen zitplaats meer te krijgen was en men zelfs de zaal niet meer kon binnen komen, omdat alle door- en uitgangen bezet waren door een dichte mensenmassa, was het algemeen gevoelen zeer verdeeld. Sommigen waren al te vaak teleurgesteld door een te blind vertrouwen op grote namen en anderen betoogden, dat de stem van Jenny Lind versleten was, omdat zij naar Holland kwam(!). Gelukkig deed zij haar toehoorders werkelijk verstomd staan; slechts enkelen konden zichzelf meester blijven om het ongelofelijke, dat zij hoorden⁴¹). Maar was het werkelijk zo hoogstaand? Men spreekt over enige tours de force, die alleen een genie zich veroorloven kan. Want wat was namelijk het geval? Zij hield onnoemelijk lang enkele noten aan; zij herhaalde ontelbare keren twee harde geluiden, waarna onmiddellijk dezelfde geluiden pianissimo geschakeld waren als een soort echo. Het was enigermate op een knaleffect berekend. Maar, zo schrijft een recensent: ‘Een genie als dat van Lind, maakt niets tot iets’⁴²). Zou zij de duizend gulden, die zij vroeg voor haar optreden echt waard geweest zijn? Het orkest en daarmee Hutschenruyter kreeg een compliment van haar: ‘Zelden zoo goed begrepen en geaccompagneerd dan door het Rotterdamsche Orkest’⁴³).

Naast de aandacht die Hutschenruyter besteedde aan buitenlandse nieuwkomers en aan opkomende Nederlandse componisten was het nog opvallender, dat een vrouwelijke componist haar kunnen mocht tonen, of liever gezegd, mocht laten horen. Mevrouw Amersfoort-Dijk, een dilettante uit Amsterdam, viel die eer te beurt met haar Concert-ouverture no. 2, op 12 februari 1856. De Rotterdamsche Courant d.d. 6 maart 1856 schreef er lovende woorden over evenals Caecilia, al werd hierin het stuk een ‘reeds als noviteit en rariteit belangwekkende compositie’ genoemd.

Behalve in Den Haag bij de Fransche Opera is Hutschenruyter ook actief geweest bij de Hoogduitsche Opera in Rotterdam. Volgens Wagener had hij het orkest bij de uitvoering van de Tannhäuser versterkt als hoornist⁴⁴). Hutschenruyter Jr. vertelt in een artikel, dat zijn grootvader zelden een voorstelling van de Deutsche Opera oversloeg⁴⁵). Het vreemde was echter, dat hij niet langer bleef dan tot de pauze. Hij had zijn vaste plaats in de grote loge rechts van het toneel, tegen de muur aan, een plaats die niemand hem ooit betwistte. Hij zette zijn stoel dwars zodat hij tegen de

muur kon leunen; hij zat dus met zijn rug naar het toneel en wierp daar nimmer een blik op. Het ging hem dus waarschijnlijk alleen om de muziek, maar waarom die na de pauze niet meer belangrijk was, kan ik niet verklaren.

Het tijdschrift *Caecilia* blijft intussen aandringen op het houden van meer repetities voor de uitvoering; zo nu en dan liep er kennelijk wel eens iets fout. In dit verband kan ik niet nalaten om een dergelijk voorval te vertellen, waarover Herman Heijermans Sr. schreef:

‘Er was geen tijd en geen gelegenheid voor langdurige samenwerking en herhaalde vóóroefening. Des morgens van den dag, waarop het concert zou plaats hebben werd er één vluchtige repetitie gehouden. (...) Dat alles des avonds altijd zonder afkloppen vrij goed van stapel liep, pleit, dunkt mij, voor den dirigent en het orkest beiden.

Slechts éénmaal is de boel in het honderd geloopen, doch dat was de schuld van geen van beiden. Het geschiedde op een concert, dat Hutschenruyter elk jaar ten eigen bate gaf. Hij had eene zangeres van de Haagsche Opera geëngageerd, die, behalve eenige romances, zou zingen de groote aria van Agatha uit de Freyschütz, eene opera, die niet tot het Fransche repertoire behoorde. Hutschenruyter had de zangeres verzocht om die aria en er haar afschrift van toegezonden, omdat hij die partituur bezat, hetgeen met de Fransche Opera's geenszins het geval was. De zangeres verscheen echter niet op de repetitie. Zij had zich verslapen of de diligence gemist (...), maar tegen den tijd, waarop het concert zou beginnen, was zij op het appel. Nu, ernstige zorg had Hutschenruyter thans niet meer, want de muzikanten kenden die aria schier van buiten. Daar treedt de zangeres op. Preludium van het orkest en zij begint met heel mooie stem, maar in een ommezien was zij het orkest twintig maten vooruit. Zij had de aria, die zij nooit gehoord had, naar eigen smaak opgevat en maakte van het *Leise, Leise!* een allegro vivace, een dansmotief. Het orkest haar achterna, maar geen mogelijkheid haar in te halen. Men zat haar echter bij het jubelend Allegro op de hielen. Hutschenruyter, die zich het zweet van het voorhoofd wischte, herademde. Maar, ja wel! Toen gebeurde het omgekeerde. In een ommezien was het orkest de zangeres tien of twintig maten vooruit, want met haar opvatting kwam het overeen om er nu eens een recht sentimenteel smachtend, langdradig andante van te maken. De warboel laat zich denken! Het als altijd goedige publiek onthield zich van het geven van teekenen van af-

keuring'⁴⁶).

Hutschenruyters afscheidsconcert op 24 maart 1865 bevatte geen enkele eigen compositie. 'Een te ver gedreven bescheidenheid', meent Caecilia:

'Met zijn terugtreden uit het openbare kunstenaarsleven heeft onze stad den laatsten der grondleggers harer muzikale ontwikkeling verloren. Hutschenruyter bekleedde onder dezen eene der eerste plaatsen, ja zelfs, wat betreft het meer algemeen verspreiden van liefde en achting voor de toonkunst, de eerste'⁴⁷).

Zelden kreeg een artiest zo'n afscheid; het kostte Rotterdam moeite om afscheid te nemen van deze kunstenaar, die zoveel voor de stad betekend had.

Hij weet echter van geen ophouden. Op 8 april 1872, dus als 75-jarige, neemt hij de leiding op zich van een mannenkoor, bestaande uit Rotte's Mannenkoor en de Liedertafels Amphion en Harpe Davids, om een ovatie aan de Burgemeester van Rotterdam te brengen. Als dank ontvangt hij een dirigeerstok, waarvan men hoopt, dat hij die nog bij menige gelegenheid zal kunnen gebruiken. Deze gelegenheid kwam al snel, namelijk in november van datzelfde jaar, bij gelegenheid van zijn gouden bruiloft. Een verslag van de feestavond hebben we weer aan kleinzoon Wouter te danken, die het feest heeft meegemaakt:

'Eenmaal heb ik hem nog zien dirigeren en wel in den orkestbak van den schouwburg. 't Was in November 1872, mijn grootouders vierden hun gouden bruiloft en de Rotterdammers grepen die gelegenheid aan, om "Hus" eens goed in 't zonnetje te zetten. Men organiseerde een feestavond in den schouwburg (den ouden, a.d. Coolsingel) waarvan Die Hochzeit des Figaro het hoofdnummer uitmaakte. Een voor-programma bood: Feest-Ouverture van mijn grootvader, door hem zelf geleid en met jubel toegejuicht; Koor-cantate van Hugo Seidel, toespraken en de aanbidding van een geschenk. Het was een mooie feestviering! Jammer alleen dat de gezondheidstoestand van de gouden bruid haar belette tegenwoordig te zijn'⁴⁸).

Behalve in Rotterdam was hij ook actief als dirigent in Schiedam en Delft. Bovendien werkte hij mee aan ontelbare liefdadigheidsconcerten, o.a. 'ten voordeele van de hulpbehoevende door den Brand op de Leuvehaven' (op 15 maart 1822); 'voor de door de Watersnood geteisterden' (februari 1825); 'ter ondersteuning der Grieken' (25 mei 1826); 'ten voordeele der ongelukkige zieken

AFSCHEIDS-CONCERT

VAN

W. Hutschenruyter,

met medewerking van

Mevr. **COLLIN-TOBISCH**, den Heer **EMMANUEL WIRTH**

en den Jongen Heer **F. VERHEY Jzn.**

op **VRIJDAG 24 MAART 1865**,

des Avonds ten 7½ ure,

IN DE CONCERTZAAL IN DEN OPPERT.

PROGRAMMA

Eerste Afdeeling.

1. SIMPHONIE, in D. Majeur . . . . . van *Beethoven*.
2. ARIA uit het Oratorium *Semele* . . . . . „ *Händel*.
Door Mevr. *Collin-Tobisch*.
3. CONCERT (Andante en Rondo), voor de Viool. . . . . „ *Mendelssohn*.
Door den Heer *Emmanuel Wirth*.
4. ARIA . . . . . „ *Mercadante*.
Door Mevr. *Collin-Tobisch*.

Tweede Afdeeling.

1. OUVERTURE. . . . . van *W. 't Hooft*.
Voor het Treurspel *die Jungfraue von Orleans* van
Schiller, onder leiding van den Componist.
2. ANDANTE en RONDO voor de Violoncel . . . . . „ *Servais*.
Door den Jongen Heer *F. Verhey Jzn.*
3. LIEDEREN . . . . . van *Mendelssohn en F. W. Nicolai*.
Door Mevr. *Collin-Tobisch*.
4. BALLADE en POLONAISE voor de Viool. . . . . van *Vieuxtemps*.
Door den Heer *Emmanuel Wirth*.

Biljetten à *f* 1,65 te bekomen bij den Heer *Altmann* (firma
W. C. de Vletter) in de Hoofdsteege en des avonds aan de Zaal.

81. Programma van het afscheidsconcert van Wouter Hutschenruyter Sr. op 24 maart 1865.

in Groningen, Vriesland en elders' (17 november 1826); 'ten behoeve der armen dezer Stad' (17 januari 1845); 'ten voordeele van de nagelaten betrekkingen van verongelukte varensgezellen te Hellevoetsluis' (13 december 1852)⁴⁹).

Op 8 november 1878 kwam er een eind aan zijn drukke leven. De N.R.C. schreef over de begrafenis op 12 november het volgende:

'Op de begraafplaats te Crooswijck had heden de plechtige teraardebestelling plaats van het stoffelijk overschot van den heer W. Hutschenruyter. De toevloed van vrienden en vereerders van den overledene was op den doodenakker zeer groot. Men merkte er op den kolonel-kommandant van de schutterij met hoofdofficieren, het bestuur van de Maatschappij van Toonkunst, Directeuren van de Opera en het Hollandsch tooneel, Besturen van zang- en muziekverenigingen. enz. Bovendien waren eene talrijke menigte artisten, toonkunstenaars en dilettanten op de begraafplaats bijeengekomen, - wèl een bewijs, hoe de bekwaamheid van Hutschenruyter als componist en de diensten, die hij vroeger heeft bewezen als dirigent van de Eruditio-concerten en als kapelmeester van het muziekkorps der schutterij, ook nu nog werden gewaardeerd, gelijk zij indertijd door Z.M. den Koning werden gehuldigd, die de borst van Hutschenruyter versierde met het ridderkruis van de Eikenkroon'⁵⁰).

Niet Verhulst, zoals sommige schrijvers beweren, maar Hutschenruyter was de centrale, leidende figuur van het Rotterdamse muziekleven in het grootste deel van de negentiende eeuw. Een recensent schreef eens:

'Wat kan de ware kunstenaar zich schooner denken, dan eer in het tegenwoordige en eenen naam, die geacht zal zijn en blijven, in de toekomst?'

Eer in zijn eigen tijd heeft Hutschenruyter genoeg gehad; ik hoop met mijn scriptie en met dit artikel te bereiken, dat zijn muziek weer gespeeld gaat worden, zodat hij ook in de toekomst geacht zal zijn en blijven en dan op de eerste plaats in zijn geliefd Rotterdam.

NOTEN

- 1) Extra bijlage Nieuwe Rotterdamsche Courant (t.g.v. het 25-jarig be-

- staan van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst), juli 1854, p. 4.
- 2) J.H. Sikemeier, *Het bezoek van Robert en Clara Schumann aan ons land 1852 en 1853 (naar zijn reisdagboek)*. 's-Gravenhage z.j., p. 18-20, 28-30. Bibliotheek Gemeentelijke Archiefdienst Rotterdam.
  - 3) Herman Heijermans Sr., *Olla Podrida*. Rotterdam 1906, p. 36. Typoscript, Bibliotheek Gemeentelijke Archiefdienst Rotterdam.
  - 4) Frans Coenen, *De muzikale beddenmaker*. Utrecht 1981. Een nagelaten novelle, oorspronkelijk verschenen in het decembernummer 1941 van Groot Nederland.
  - 5) *In Memoriam Wouter Hutschenruyter*; in: Schiedamsche Courant d.d. 14 november 1878.
  - 6) A. Hoyneck van Papendrecht, *Gedenkschrift van de Vereeniging Sociëteit 'Harmonie' (Doele) t.g.v. haar honderdjarig bestaan*. Rotterdam 1926. p. 5-7.
  - 7) *Herinneringen en aantekeningen van W. Hutschenruyter, uit zijne loopbaan als toonkunstenaar van af de jaren 1804 tot heden*. Gemeentelijke Archiefdienst Rotterdam, Archief Hutschenruyter, inv. nr. 1. (Hierna te noemen *Album Hutschenruyter*).
  - 8) Wouter Hutschenruyter Jr., Feuilleton *Concerten te Rotterdam tuschen 1814 en 1840*; in: Nieuwe Rotterdamse Courant d.d. 19 augustus 1900.
  - 9) Wouter Hutschenruyter Jr., *Schutterij en Muziek te Rotterdam*; in: Nieuwe Rotterdamse Courant d.d. 14 februari 1937.
  - 10) Herman Romer, *De mannetjesputters van Rotterdam*. 's-Gravenhage 1979, p. 25 e.v.
  - 11) Zie noot 9.
  - 12) Stamboek van het Regiment Dienstdoende Schutterij te Rotterdam. Gemeentelijke Archiefdienst Rotterdam, Archief Schutterij, inv. nr. 18.
  - 13) *Album Hutschenruyter*, onder Herinneringen.
  - 14) Ibidem.
  - 15) Ibidem.
  - 16) Ibidem.
  - 17) Ibidem.
  - 18) Ibidem.
  - 19) Ibidem.
  - 20) Rotterdamse Courant d.d. 26 augustus 1824.
  - 21) *Album Hutschenruyter*, onder Herinneringen.
  - 22) Rotterdamse Courant d.d. 13 januari 1846.
  - 23) Idem, d.d. 11 juni 1846.
  - 24) Idem, d.d. 3 juni 1847.
  - 25) Caecilia, jrg. XIV nr. 10, 15-5-1857, p. 103.
  - 26) J.J.F. Wap, *Wouter Hutschenruyter en de Cantate van Tollens*; in: Astrea, Maandschrift voor Schoone Kunst, Wetenschap en Letteren, jrg. IV (december 1853), p. 289, 290.

- 27) Zie noot 1.
- 28) Nieuwe Rotterdamse Courant d.d. 14 april 1976.
- 29) *Album Hutschenruyter*, p. 162 en 261.
- 30) Wap, *a.w.*, p. 292.
- 31) Nieuwe Rotterdamsche Courant d.d. 4 februari 1852.
- 32) Ibidem.
- 33) Arthur Schopenhauer, *Reisetagebücher aus den Jahren 1803-1804*. Leipzig 1923, p. 75 e.v.
- 34) Amphion, jrg. II (1819), p. 53.
- 35) *Geschiedenis der Muziek* naar Bernhard Kothe's *Musikgeschichte* en andere bronnen. Voor Nederland bewerkt door S. Brons en Corns. Immig Jr. Schiedam 1899, p. 193.
- 36) Programma van het Groot Vocaal en Instrumentaal Concert op Maandag 7 Januarij 1850 in de Groote Zaal van de Societeit Harmonie. *Album Hutschenruyter*, p. 230.
- 37) Caecilia, jrg. VII nr. 1, 1-1-1850, p. 28.
- 38) Zie noot 2.
- 39) Rotterdamsche Courant d.d. 1 december 1853.
- 40) Nieuwe Rotterdamsche Courant d.d. 22 januari 1855.
- 41) Idem, d.d. 20 maart 1855.
- 42) Idem, d.d. 27 maart 1855.
- 43) Ibidem.
- 44) W.A. Wagener, *Muziek aan de Maas*. Rotterdam 1968, p. 96.
- 45) Wouter Hutschenruyter Jr., *Figuren uit het Rotterdamsche Muziekleven*; in: Nieuwe Rotterdamsche Courant d.d. 6 november 1938.
- 46) Zie noot 3.
- 47) Caecilia, jrg. XXII nr. 7, 1-4-1865, p. 69.
- 48) Zie noot 45.
- 49) *Album Hutschenruyter*, onder Herinneringen.
- 50) Nieuwe Rotterdamsche Courant d.d. 13 november 1878.